TETYANA KOSMEDA

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
Poznań, Polska

Науковий дискурс ХХІ ст.: нейтралізація типових стильових ознак (аналіз комунікативної ситуації в межах сучасного організаційно-наукового заходу)

Мовлення початку ХХІ ст. вирізняється значними змінами у всіх функційних стилях і комунікативних сферах. Зазначене виявляється й у науковому стилі, науковій сфері діяльності, науковому дискурсі. Такі зміни зреалізуються навіть у лінгвістичному гуманітарному підстилі наукового мовлення академічного типу спеціалістів вищої кваліфікації, що простежуємо й у стінах академічних чи навчально-академічних закладів, насамперед у межах офіційних науково-організаційних заходів.

Починаючи з сер. ХХ ст. й до сьогодні науковий стиль (дискурс) активно досліджують російські та українські мовознавці (М. Глазман, О. Зверєва, В. Іванов, Б. Кедров, М. Кожина, Л. Кудасова, В. Миронов, У. Мирський, Г. Онуфрієнко, П. Пахуткін, Т. Радзієвська, В. Садовський, Т. Сандеева, П. Селігей, Л. Сидоренко, Л. Славгородська, О. Троянська, Ф. Циткіна, М. Ярошевський та ін.), вивчаючи характерні стильові ознаки, специфіку вираження категорії оцінки, вияв категорії персональності, інтертекстуальності, авторського Его і под. Як наголошують науковці, меншою мірою увагу дослідників привертають усні варіанти наукового мовлення (див., про це, наприклад, П. Селігей¹, О. Троянська², хоч усне наукове мовлення має свою специфіку, що потребує ретельного опису. Н. Непійвода цілком слушно наголосила, що „безперервний

¹ Селігей П., 2016, Світло і тіні наукового стилю, Київ, с. 7.

² Троянская Е.С., *Некоторые особенности выражения отрицательной оценки в жанре научной рецензии*, [в:] *Язык и стиль научного изложения (Лингвометодические исследования)*, Сборник статей, ред. М.Я. Цвиллинг, Москва 1983, с. 3.

процес формування наукового стилю потребує періодичного перегляду мовних засобів різних рівнів — оцінювання їх з погляду адекватності і комунікативної досконалості”³. Додамо до цього, що необхідно вивчати й специфіку наукової комунікації, ураховуючи усі її параметри.

Дослідницьким матеріалом цієї наукової розвідки слугує стенограма одного з сучасних науково-організаційних заходів — Круглого Столу на тему “Русский язык в условиях языковой и культурной полифонии” (2008)⁴, що відбувся в Московському університеті імені М. В. Ломоносова. У ньому взяли участь провідні науковці Росії (Д. Гудков, А. Кирилліна, В. Красних, Ю. Сорокін, Н. Уфімцева та ін.), Білорусі (І. Бубнова), Німеччини (В. Жданова), Японії (Г. Никипорець-Такигава), Австрії (Х. Пфандл) та ін.). Обговорювалися питання культурно-мовної поліфонії, зокрема йшлося про природне мовленнєве середовище сучасної людини, дискутувалися питання, що стосуються феномена добровільного й вимушеного білінгвізму; психолінгвістичні, суто лінгвістичні, комунікативні й соціокультурні чинники, що зумовлюють становлення мовної особистості в умовах поліфонії.

Репрезентоване в стенограмі мовлення вчених засвідчило наявність значних змін у сфері сучасної наукової комунікації, насамперед в її усній формі. Відомо, що усне наукове мовлення вирізняється передусім тим, що особливо “заряджає” слухачів новими ідеями. Усне мовлення виконує в науці специфічні пізнавальні та комунікативні завдання, що відповідають властивостям його смислотвірного механізму — характеру логічної зв’язності усної комунікації.

Наукова комунікація (наукова діяльність) як один з модусів існування мови, тобто феномену, що охоплює трансмісію, трансляцію інформації, ідей, умінь і навичок, як відомо, безпосередньо пов’язана з процесом отримання нових знань про поняття, предмети, явища, реалії довкілля. Цей феномен охоплюється цілісною системою відповідних комунікативних параметрів, класифікаційних ознак, насамперед і системою певних доречних у відповідній комунікативній ситуації мовленнєвих жанрів. Маємо справу з виявом усного наукового мовлення в писемній формі, тобто йдеться про репрезентацію мовлення, що мало вияв під час проведення офіційного науково-організаційного міжнародного заходу (цей тип комунікації здійснювався за допомогою актуалізації акустичного (звукового) коду мовлення з подальшим його записом).

Спробуємо подати багатоаспектну характеристику цього типу комунікації, ураховуючи параметри комплексного підходу до кваліфікації подібних типів комунікації.

³ Непийвода Н.Ф., *Про один із шляхів удосконалення наукового стилю української мови*, [в:] *Українська мова: З минулого в майбутнє, Збірник статей*, ред. Н.Ф. Непийвода, Київ, 1998, с. 156.

⁴ *Русский язык в условиях языковой и культурной полифонии, Сборник научных статей*. ред. В.В. Красных, Москва 2011.

Отже, розглядувана комунікація з огляду на конкретну комунікативну ситуацію її вияву повинна відповідати системі відповідних параметрів. Це комунікація, що є:

1) *офіційною* (реалізується у формалізованих комунікативних ситуаціях і передбачає дотримання встановлених мовленнєвих норм, відповідних етикетних формальностей, правил);

2) *організованою* (вона планомірна, погоджена і належно упорядкована, з реалізацією раніше обумовленого регламенту, правил поведінки, зокрема й мовленнєвої, комунікативної, що виявляється під час проведення системи відповідних офіційних науково-організаційних заходів, до яких належить і формат Круглого столу);

3) певним чином *ритуальною* (її особливість — дотримання норм і звичаїв усталеної соціально-культурної поведінки в середовищі академічної наукової спільноти; учасники такого організованого спілкування виконують відповідні, регламентовані статусні функції, зокрема: «керівник наукового заходу — доповідач — учасник (учасники) наукового заходу»);

4) *соціально зорієнтованою* на спілкування мовних особистостей, об'єднаних фаховими інтересами (учені-лінгвісти, викладачі вищих навчальних закладів), відповідним типом мовної свідомості;

5) *горизонтальною*, оскільки відбувається між особистостями, які мають відповідний статус, ранг, зокрема обслуговують сфери науки і освіти (науковий ступінь, звання, посада);

6) *безпосередньою*, оскільки відбувається без посередників з використанням вербальних і невербальних засобів у межах акустичного та візуального сприйняття співрозмовника, тобто віч-на-віч у малочисельному колективі (25–30 осіб);

7) *міжкультурною*, оскільки має місце спілкування носіїв різних культур, представників різних національно-лінгвокультурних спільнот, індивідумів, які належать до різних ментально-лінгвальних колективів.

На основі наявного друкованого матеріалу та актуалізації основних понять комунікативної лінгвістики окреслимо комунікативну ситуацію, що мала місце під час проведення зазначеного заходу. Спілкування відбувалося в межах Круглого столу як одного з типових видів організаційно-наукового міжнародного заходу початку ХХІ ст. (2008 р.), що відбувся в МДУ — класичному вищому навчальному закладі колишнього СРСР, сучасної Росії, одному з популярних вишів сучасної Європи. Його учасниками стали провідні викладачі вищої школи чи працівники академічних наукових установ, які об'єднані системою лінгвістичних та науково-методичних і педагогічних знань, умінь і навичок, володіють (чи передбачено, що володіють) високим рівнем наукової лінгвістичної та науково-методичної педагогічної компетенцій, спільністю наукових і фахових зацікавлень у межах задекларованої проблематики, наявністю відповідних емоційних і культурних та міжкультур-

турних компетенцій (фахівці — це переважно викладачі російської мови як іноземної чи теоретики відповідних навчальних лінгвістичних дисциплін). Їхня комунікація повинна регулюватися параметрами офіційної комунікації, однак серед учасників конференції є вчені, які добре знають один одного, деякі спілкуються між собою впродовж тривалого періоду, регулярно чи нерегулярно листуються, знайомі з науковими напрацюваннями, творчим доробком один одного, тобто знаходяться в системній чи періодичній формах інтерактивного спілкування, тому офіційні стосунки супроводжуються шанобливим чи дружнім (шанобливо-дружнім) ставленням (інтимізованим). Однак належність учасників наукової комунікації до різних лінгвокультур (відмінності в культурі), освітніх традицій та традицій певних наукових шкіл, наявність відповідних світоглядних засад, досвіду (відмінності в освіті, поглядах і под.) та ін. може призвести до певних суперечностей. Саме зазначені чинники передбачають можливий вияв у такій інтеракції ситуацій неповної згоди чи відсутності згоди, повного чи часткового несприйняття поданої інформації, що, звісно, породжує дискусію, спір, як зазвичай і буває на подібного типу наукових заходах. Це внормована ситуація, що мотивує мовленнєву і немовленнєву поведінку (насамперед офіційну чи нейтральну, стримано-ввічливу), способи реалізації комунікативних інтенцій (відповідних стратегій, тактик, омовлення системи типових комунікативних максимумів та ін., що характерні для наукової комунікації, зокрема й комунікації вишуканих мовних особистостей — фахівців-мовознавців з передбачувано високими рівнями мовної (російська мова) і комунікативної компетенції).

Отже, ця комунікація, зрозуміло, містить чи повинна містити кілька регулярних та обов'язкових параметризаційних ознак, як-от: 1) мовці та адресати в основному мають збігатися за своїми соціальними ролями, рівнем професійної підготовки, науково-професійними зацікавленнями; 2) бажано, щоб між адресатами та адресантами були актуалізовані офіційні стосунки, що так чи так виявляється в їхній комунікативній поведінці; 3) тон спілкування мусить визначатися регламентованими стосунками і соціальними та регламентованими ролями, тому це насамперед нейтральна тональність; 4) мета цієї комунікації — поділитися науковими досягненнями, досвідом, обговорити проблемні питання, прийти до відповідних висновків, виробити певні рекомендації, абстрагуючись від ненаукових підходів, переведення суб'єктивних поглядів, оцінок і под. на рівень об'єктивних, зокрема й ідеологізованих політичними поглядами; 5) засіб спілкування, стиль мовлення в цьому разі визначається комунікативною сферою, тобто це науковий стиль, науково-академічний підстиль; вияв паралінгвістичних засобів має бути стриманий (офіційний); комунікантам слід виявляти нейтральність у міміці, жестах, рухах та ін., не омовлювати своїх реакцій на невербаліку, не робити некоректних зауваг і здогадок щодо їхнього декодування і под.; 6) спосіб спілкування — усний; 7) місце спілкування — університетська аудиторія,

що спонукає до дотримання офіційного, коректного стилю мовлення в шанобливій тональності; 8) не мають мати місця чинники, що ускладнюють спілкування, тобто комунікативні шуми, які можуть виявлятися в надмірній кількості реплік, зокрема й некоректних, ненормативні вияви невербальних знаків, як-от: сміх, шум, зітхання, довгі паузи та ін.

Аналіз дослідницького матеріалу показує, що в межах Круглого столу моделюється нестандартна комунікативна ситуація для сфери наукової комунікації: характерні параметри та ознаки визначеного типу комунікації змінюються, зокрема й деформуються, а встановлені комунікативні норми нейтралізуються, чи порушуються, очевидно, утворюються певні синкретичні комунікативні зони, змішуються форми комунікації, що не притаманні для окресленої стандартної ситуації. Такими, очевидно, є нові тенденції у сфері усного наукового мовлення. Спробуємо зазначене твердження проілюструвати.

Справді, перелік наведених на початку цього викладу прізвищ засвідчує, що в роботі Круглого столу взяли участь відомі мовознавці, провідні науковці, знані дослідники у сфері міжкультурної комунікації, методики викладання російської мови як іноземної, знавці проблем соціолінгвістики і лінгвокультурології, доктори чи кандидати філологічних наук, професори чи доценти. Вочевидь, вишукані мовні особистості.

Керівники Круглого столу, доповідачі й учасники чітко виокремлені, регламентовані, про що свідчить наявна програма і що повинно забезпечувати офіційну робочу атмосферу, коректність мовлення і його шанобливу тональність.

Однак усе це неодноразово порушується, що засвідчують контексти (репліки) з матеріалів стенограми Круглого столу. Насамперед мають вияв ознаки неофіційного спілкування, вираження фамільярності (звертання на «ти», лише на ім'я; уживання розмовних конструкцій, невинуватих зменшувально-пестливих слів, дискурсивних слів просторічного дискурсу, порушення офіційності, шанобливої мовленнєвої тональності загалом, певна нейтралізація регламентованих статусних рольових функцій (трансформація керівника заходу своїх функцій доповідачу, незавершене мовлення при необхідності чіткості в номінації подій, зумовлених Програмою заходу, відповідних дій)), напр.:

В.Ж.: Хорошо... Следующим выступать у нас будет Хайнрих Пфандл. **Тему объяви, пожалуйста, сам, потому что...**" (с. 216); „В.Ж.: Ну хорошо. А сейчас у нас было предложение объявить **коротенький** перерыв, **буквально на две минуты**" (с. 211); „В.К.: Уважаемые коллеги! Большая просьба: те, кто пришел чуть позже, давайте **вот мы как-нибудь объединимся** [за нашим большим столом], действительно, чтобы у нас был круглый стол. И, пожалуйста, **вода на столе, стаканы на столе — не стесняйтесь!**" (с. 211); „В.К.: **Хайнц**, а можно сразу вопрос?" (с. 213); „В.К.: Как с **твоей** точки зрения: это просто калька чисто языковая или все-таки у них уже **вот тот** самый внутренний язык — немецкий?" (с. 213); „Д.Г.: Можно я самый простой вопрос задам? Ю.С.: **Давай!**" (с. 247); „Ю.С.: **Не-не-не! Да какой там!** Мой коллега, мы с ним в одинаковом положении..." (с. 249).

Приклади засвідчують, що простежуємо деяку “розв’язність” мовлення, надмірну спрощеність, “демократичність з викликом”.

Параметральні характеристики наукового стилю нейтралізуються, оскільки мовлення доповідача набуває ознак его-тексту, рис інших стилів мовлення (розмовного, художнього, публіцистичного). Для его-тексту характерний вияв категорії інтимізації (спогади подій з особистого життя з поданням інтимних подробиць, надмірна репрезентація власного Его і под., що зумовлює використання спеціальної его-лексики). Простежуємо моделювання ліричної тональності, що також не характерна для наукового мовлення, напр.:

Х.П.: И их... мало того, что не надо бороться с ними, надо, **по-моему**, поощрять. **Я** к этому хотел прийти, потому что **я сам на себе** видел, когда **я стал**... когда **я** знакомлюсь с какими-то новыми людьми поближе, **я от них** перенимаю речь. **Я помню**, когда **у меня** появилась ассистентка, она говорила [R] апикальное, а в **моей** речи оно заднее... Так **я** стал **сам**... **она мне так нравилась** (общий смех), **я сам** стал так говорить. Дома **меня** поправляли, говорили: «**Как ты... ты такой пижон!**». Хотя у нас это не пижонство, это социально... **как бы** маркировано низко... Это **как бы** остатки австрийских диалектов, тогда **мы** еще говорили апикальное [R], а теперь **мы** все заднеязычное говорим, потому это нормально... интерференция, трансфер, **я бы даже сказал**, гибриды — это звучит уже отрицательно, а вот трансфер, такой перенос из одного языка — **это что-то абсолютно нормальное**, и... я тогда еще, **задолго еще до того**, как появился «Царь» Михаила Эпштейна, **дал слово**...” (с. 218); „А.К.: Далее проникновение в литературный язык сниженной лексики, жаргона заключенных криминальных элементов... Это отмечалось еще в диссертации Глуховой 2002-го года, **когда мне приходилось в Твери оппонировать**, и в ряде других работ... (с. 228) і под.

Можливо, наявність ознак інтимізованого мовлення допомагає моделювати більш переконливу комунікацію, тобто комунікацію, особливістю якої постає чітке спрямування на стимулювання певної дії, сприйняття мовлення як такого, що пережите. Очевидно, зазначене репрезентує риси так званого модального спілкування, метою якого є вияв особистісно-психологічних взаємин.

Зразки дещо інтимізованого “наукового” дискурсу засвідчують, що в процесі викладу в наукових виступах можуть створюватися навіть комічні ситуації, що викликає в аудиторії сміх, має місце (зумисне чи спонтанне) вербалізація гумору: з’являються ознаки рекреативної комунікації, тобто такої, що частково охоплює форми розважального спілкування, унаслідок комуніканти можуть розслабитися, що також порушує загальну тональність заходу, мотивовану змодельованою її стихійністю (випадковістю), можливо, навіть деякі вчені одягають “маску” жартівника, напр.: Доклад А.К.: „Уважаемые коллеги, я... ну, наверное, это на меня влияет... считается, что язык который изучаешь, влияет на характер” (с. 222). „...Вот я германист, поэтому я подготовила текст выступления (смех). ...Я не поленилась, я вообще очень такой человек... педантичный... (общий смех). В.Ж.: Германист. Ю.С.: Да германист! А.К.: Да, германист. Я звоню на радио, когда слышу неправильное... и так далее (общий

смех). Да. Я пришла в кафе „Булочка Бриош” и сказала: „Во-первых, господа, у вас неправильно написано слово „Булочка бриош”, она должна писаться с мягким знаком”. Ответ был таков: „Ничего подобного, все правильно, к нам французы приезжали...” (общий смех). Далее... Что у нас происходит еще?” (с. 225).

А так виглядає пропозиція зробити перерву: „Д.Г.: Раз пошла такая пьянка, можно сделать перерыв? (общий смех)” (с. 238).

Моделюються жарти, пов’язані з діяльністю відомих політиків, напр.: „Ю.С.: ...Из нас пытаются делать европейцев... но у нас в стране один европеец, и тот Чубайс (смех)” (с. 250).

А про що може свідчити така “словесна перепалка”, репліки, не пов’язані з попереднім контекстом, що порушують причинно-наслідковий зв’язок? Очевидно, моделюється мотив для породження гумору. „В.К.: А потому что это идеологическая вещь, а мы говорим о языковых вещах. Ю.С.: Так же, как и гендер, так называемый. А.К.: А что гендер? Гендер не трогайте! (смех) А.К.: Его и так скоро уничтожат... В.Ж.: Потому что трогать гендер — это сексизм (смех)” (с. 252). Учені жартують, але, як видається, надмірно робити це недоречно на офіційному науковому заході.

Власне нестандартну комунікативну ситуацію омовлюють й самі керівники Круглого столу, зокрема після перерви В.К. характеризує цю нестандартність, разом з тим порушуючи офіційну тональність мовлення, порівн.:

„Уважаемые коллеги! Прежде чем продолжить наши бдения — один маленький вопрос. Прежде чем продолжить наши проблемы... У нас сейчас в курилке родилась вот такая идея: дело в том, совершенно очевидно, что мы сегодня не успеем обсудить все то, что мы хотели... потому что доклады... мы предполагали, что они будут интересны, но они оказались настолько интересными, что... мы сразу стали задавать вопросы... сразу стали говорить — „не могу молчать”... и сразу вышли на дискуссию... и поэтому собственно... В.Ж.:...И сразу вышли за... рамки... В.К.: Да! И сразу вышли за рамки того регламента, который мы себе наметили. Поэтому идея у нас вот такая: сейчас продолжить в том же ритме, как мы это делали...” (с. 238).

Виникає питання, з якою метою було виголошено цей текст? Порушення регламенту засвідчено як норму.

Серед учасників Круглого столу, як зауважувалося, добре знайомі мовні особистості, між якими існують неформальні стосунки, дружні, приязні, можливо, інтимізовані, що, очевидно, неправомірно призводить до актуалізації фамільярної тональності мовлення, зокрема неофіційних фамільярних форм звертання:

В.Ж.: **Галя**, это уже вопрос о познаваемости мира. **Понимаешь**, это вопрос уже такого уровня (не зважаючи на те, що дискусія ведеться в колективі, у межах полілогу, простежуємо ніби відрив від колективу, звертання виключно персоніфіковане — діалогічне: омовлення форми полілогу ніби ігнорується); Ю.С.: Но самое... но мое любимое, я говорил **Вике** об этом... это прекрасно... (с. 241); Ю.С.: Дело в том, что это даже... это даже полбеды...

Дело... вот **Дима** сказал, что... может быть, это и началось... то есть началось это явно... раньше... (с. 249); В.К.: **Митя, извини, Хайнц** уже давно хочет сказать... (с. 251); В.К.: **Таня**, начать надо с этого (с. 262) і под.

Безперечно, фамільярне мовлення може сприяти налагодженню контактів, це один з ефективних прийомів зняття напруги, однак, коли воно недоречно, не до місця, застосовується до учасників комунікації вибірково, то стає потужним подразником, викликає негативні емоції. На офіційних заходах фамільярність все-таки недоречна в жодній зі своїх форм.

Відповідаючи на питання, учені використовують прийоми, характерні для мовлення політиків (публіцистичне мовлення), напр., “переключення стрілок” (переадресація питання):

Х.П.: Интегрировать, активизировать, аккультивировать – это такая, по-моему, общая тема, которая нас всех очень волнует. Н. У.: На самом деле это вопрос к государству, а не ко мне... я тут как раз... он сейчас очень актуален... Участники: Да-да-да... Особенно перед выборами (смех) (с. 204).

Простежуємо, як видається, спонтанне, однак дещо зневажливе ставлення до представників деяких еносів, можливо, має місце невдало сформульована думка, використання вказівної частки (*ети*) з прагматикою зневаги та ін., напр.:

Х.П.: Понимаете, мы все время думаем, что **эти узбеки и грузины и так далее**, что они **как бы** естественно владеют своей культурой. Но это вовсе не факт. Особенно у молодого поколения. Они там — уже давно чужие, как я знаю... **наши турки-гастарбайтеры — они давно уже не турки** (с. 205).

Досить некоректно подаються висловлювання, що стосуються статусу окремих мов, особливостей їхнього розвитку, мовних норм, зокрема це стосується української мови, порівн.:

В.К.: **Возьмите современный украинский язык – это искусственный язык... по большому счету...** (с. 208); В. К.: У нас был более длительный период, когда русский язык становился языком **как бы** государственным. Сейчас он у нас государственный язык. **Украинский язык... там... предположим, с первого января какого-то года — все! Он — государственный язык, он — главный язык. Он был объявлен таковым. Он не стал таковым, он был объявлен таковым.** И украинцы на самом деле... это мне украинцы говорили, преподаватели украинского языка **там... на Украине...** извините, **я «на Украине» говорю...** (с. 209). Х.П.: **В Украине.** Участники: **Во Украине** (смех). В.К.: Проблема в том, что **украинский язык не мог обслужить... вот так же, как чеченский язык... не мог “обслужить” в кавычках те сферы, в которых он раньше не употреблялся,** и им приходится эту проблему, естественно, решать. Сейчас уже многие проблемы решены. Но первое время и самими украинцами этот язык воспринимался как абсолютно искусственный (с. 209).

Простежуємо некоректне формулювання думки, іронічне ставлення до статусу української мови, відсутність наукової аргументації, верх беруть емоції, ідеологічна оцінка ситуації, що в науковому дискурсі не повинно домінувати. Вербалізується насмішка щодо нової норми української мови

стосовно використання прийменника *в* у сполучуваності з географічною власною назвою *Україна*.

Слухачі створюють комунікативний шум, репрезентуючи некоректні, надто емоційні репліки, вербалізучи нетипові для офіційного наукового заходу вигуки, невербальні сигнали, напр.:

Учасники: Какая прелесть!" (с. 212); (Смех); (Общий смех) (с. 219), (возникла пауза в дискуссии) (с. 247), що досить часто фіксується в тексті стенограми. Має місце також неаргументоване переривання мовлення, перебивання, про що говорять самі учасники, порівн.: В.Ж.: Можно, наверное, даже сказать... **извините, что я вас немножко перебиваю...** но, может быть, даже в несколько более глобальном смысле можно сказать, что в рамках каждой культуры должны, как-то гармонично сосуществовать центробежные и центростремительные силы" (с. 217).

При цьому вжито вираз з ненормованою сполучуваністю дієслова *перебивать* („**я вас немножко перебиваю**" — як це?), часто в мовленні учасників дискусії немотивовано вживається дискурсивний вираз *как бы* та ін.

Крім того, уголос прочитуються невербальні знаки, напр.: „В.К.: Алла Викторовна, а вы, как мне кажется, не согласны, да? Я просто смотрю, вы как-то так качаете головой... А.В.: Нет, я очень “за”. Просто мне кажется..." (с. 206). Знову порушено граматичну норму: цього разу зазначене стосується сполучуваності прислівника *очень* (*очень “за”*).

Отже, простежуємо вияв ознак неофіційної комунікації – комунікації неформальної, нерегламентованої, яка реалізується виключно за невимушеного спілкування, що не вимагає дотримання статусних норм, правил, а це характерно для побутового мовлення, зокрема листування друзів, телефонних розмов і под.

Виразно омовлюються емоції, почуття з актуалізацією оцінювально-кваліфікативної лексики, слів-оцінок, напр.:

„Х.П.: В Дагестане... русский язык их объединяет и так далее.. Но вот звучали такие тексты, как: а мыслить и творить они способны только по-русски, потому что только русский язык способен... к творческому мышлению, к выражению творческого мышления... Вот такие... **И у меня мурашки по спине пошли. Я был в ужасе...** и вот это такая явная русификация, которая, понимаете, и не в диалоге... (с. 207–208); Ю.С.: **Печально...** Не-не-не, я просто... **печально все это...** Учасники: **Печально, печально...** (с. 235); „Д.Г.: **Это ужасно!** (смех)... (с. 263).

Простежуємо, як видається, цікавий факт репрезентації регламентованої комунікативної ситуації, мотивованої зміною її нормативних параметрів, певною деформацією: а) *відповідної комунікативної свідомості*, що зумовлена сукупністю комунікативних знань, умінь, навичок і механізмів, які й роблять можливою комунікативну діяльність людини загалом. До них насамперед належать комунікативні настанови свідомості, ментальні комунікативні категорії, набір усталених у відповідному суспільстві (середовищі) норм і правил комунікації і под.; б) *певної дискурсивної свідомості*, що, як відомо, охоплює знання про правила мовленнєвої комунікації, її процедуру, етикет,

інтенцію, інтерпретанту, ситуативні знання дискурсу, необхідні для неадекватного творення дискурсів та відповідної репрезентації їхніх складників. Крім того, очевидно, має місце вияв високого ступеня мовної самосвідомості, адже йдеться про мовлення фахівців, які репрезентують себе як самодостатні мовні особистості, що усвідомлюють високий рівень своєї мовленнєвої діяльності за основними параметрами її вияву.

Отже, проаналізований фрагмент сучасного наукового стилю, моделювання наукового дискурсу традиційно характеризується реалізацією інформативної функції, що однозначно домінує. Однак ця функція доповнюється іншими, зокрема тими, що більш характерні для інших стилів, насамперед розмовного й публіцистичного – обмін думками, емоціями, почуттями, спогадами, вплив на свідомість і чуттєві органи, жарти і под. Науковий дискурс, окрім того, репрезентує не лише виключно наукову форму суспільної свідомості, але й ідеологічної (навіть політичної) чи побутової. Зафіксовано такі різновиди наукового мовлення, як монолог, діалог і полілог, а спосіб спілкування – контактний. Переважно спостерігаємо нейтральний тон мовлення, однак він змінюється ситуативно, що більш характерно для розмовного стилю; може бути надмірно інтимізованим, ліричним, що характерно для публіцистичного стилю, і навіть естетично-образним, як художній стиль. Порушуються характерні мовленнєві норми. Утім, інколи це виправдано моделюванням прагматичної норми.

Основна мета наукового стилю — повідомлення об'єктивної інформації, доведення істинності наукового знання, однак простежуємо широкий вияв суб'єктивної (інтимізованої) інформації. У процесі творення дискурсу мета коригується, конкретизується, інколи порушується причинно-наслідковий характер мовлення. Учасники дискусії можуть відхилятися від основної проблеми.

Усе сказане засвідчує, що сучасна культура постмодернізму моделює й постмодерну лінгвокультуру і впливає на сучасне наукове мовлення, видозмінюючи його, демократизуючи, “карнавалізуючи”, огрублюючи й деформуючи, інтимізуючи та актуалізуючи емоційні й ідеологічні суб'єктивні оцінки.

Бібліографія

- Непийвода Н.Ф., *Про один із шляхів удосконалення наукового стилю української мови*, [в:] *Українська мова: 3 минулого в майбутнє*, ред. Н.Ф. Непийвода, Київ 1998.
- Русский язык в условиях языковой и культурной полифонии, Сборник научных статей*, ред. В.В. Красных, Москва 2011.
- Селегій П., *Світло і тіні наукового стилю*, Київ 2016.
- Троянская Е.С., *Некоторые особенности выражения отрицательной оценки в жанре научной рецензии*, [в:] *Язык и стиль научного изложения (Лингвометодические исследования)*, ред. М.Я. Цвиллинг, Москва 1983.

Scientific discourse in the 21st century. Neutralization of typical features of style (analysis of a communicative situation in the sphere of a modern scientific event)

Summary

The article focuses on the changes that are observed in a speech of a scientific style, a scientific communication. The research is based on the verbatim record of a Round-table discussion that took place in a leading Russian higher educational institution in 2008. A scientific speech, expressed in an oral form, was investigated. The results of the analysis prove the fact of neutralization and deformation of the parameter features of a scientific style. A standard communicative situation is changed into a non-standard one. A post-modern culture probably influences the process of modelling of a post-modern linguistic culture, modern scientific speech transforming it, making it more democratic, “carnivalizing” it, making it rough and intimate, actualizing emotional and ideological evaluations. A new type of speech is formed, the discourse which is restricted of the definite parameters of a scientific communication. The neutralization of the style features has been traced. This neutralization causes the process of modelling of a new discourse of a syncretic type.

Keywords: standard communicative situation/non-standard communicative situation, scientific style, scientific discourse, scientific communication, post-modern linguistic culture

Научный дискурс XXI ст.: нейтрализация типичных стилевых признаков (анализ коммуникативной ситуации во время проведения современного организационно-научного мероприятия)

Резюме

В статье речь идет об изменениях, наблюдающихся в научном стиле речи, научной коммуникации. Материал исследования — стенограмма Круглого стола, который проводился в одном из ведущих высших учебных заведений России (2008 г.). Исследованию подверглась научная речь, выраженная в устной форме. Проведенный анализ подтверждает, что параметральные черты научного стиля нейтрализуются и деформируются. Стандартная коммуникативная ситуация превращается в нестандартную. Культура постмодернизма, очевидно, влияет и на моделирование посмодернистской лингвокультуры, влияет на современную научную речь, видоизменяя ее — демократизируя, «карнавализируя», делая более грубой, интимизируя ее и актуализируя эмоциональные и идеологические оценки. Формируется новый тип речи, дискурс, лишенный четких параметров научной коммуникации. Прослеживаем нейтрализацию стилевых признаков и, как следствие, моделирование дискурса синкретического типа.

Ключевые слова: стандартная коммуникативная ситуация/нестандартная коммуникативная ситуация, научный стиль, научный дискурс, научная коммуникация, лингвокультура постмодернизма